

Misbruik geneesmiddelen

Jan van Amsterdam

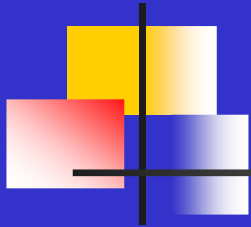
Verslavingszorg

Academisch Medisch Centrum

Disclosure / verklaring

Jan van Amsterdam

(Potentiële) belangenverstrengeling	Geen

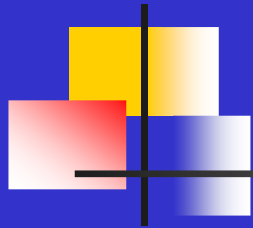
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties:

Met bedrijven	Geen

Sponsoring of onderzoeksgeld	Geen

Honorarium of andere (financiële) vergoeding	Geen

Aandeelhouder	Geen

Verslavingszorg 2014

In totaal 67.100 hulpvragenden

2015: 3 miljoen 65-plussers, waarvan 0.7 miljoen 80-plussers.

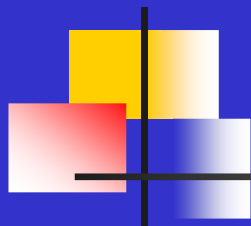
2040: 4.7 miljoen 65-plussers (26%); 2 miljoen 80-plussers (CBS).

Het aantal 55-plussers in de verslavingszorg verdrievoudigde tussen 2000 en 2014 (van 4.200 naar 12.078 >> 18%, bijna één op de vijf).

Den Haag: kent al een “bejaardentehuis voor junks”; Woodstock !!

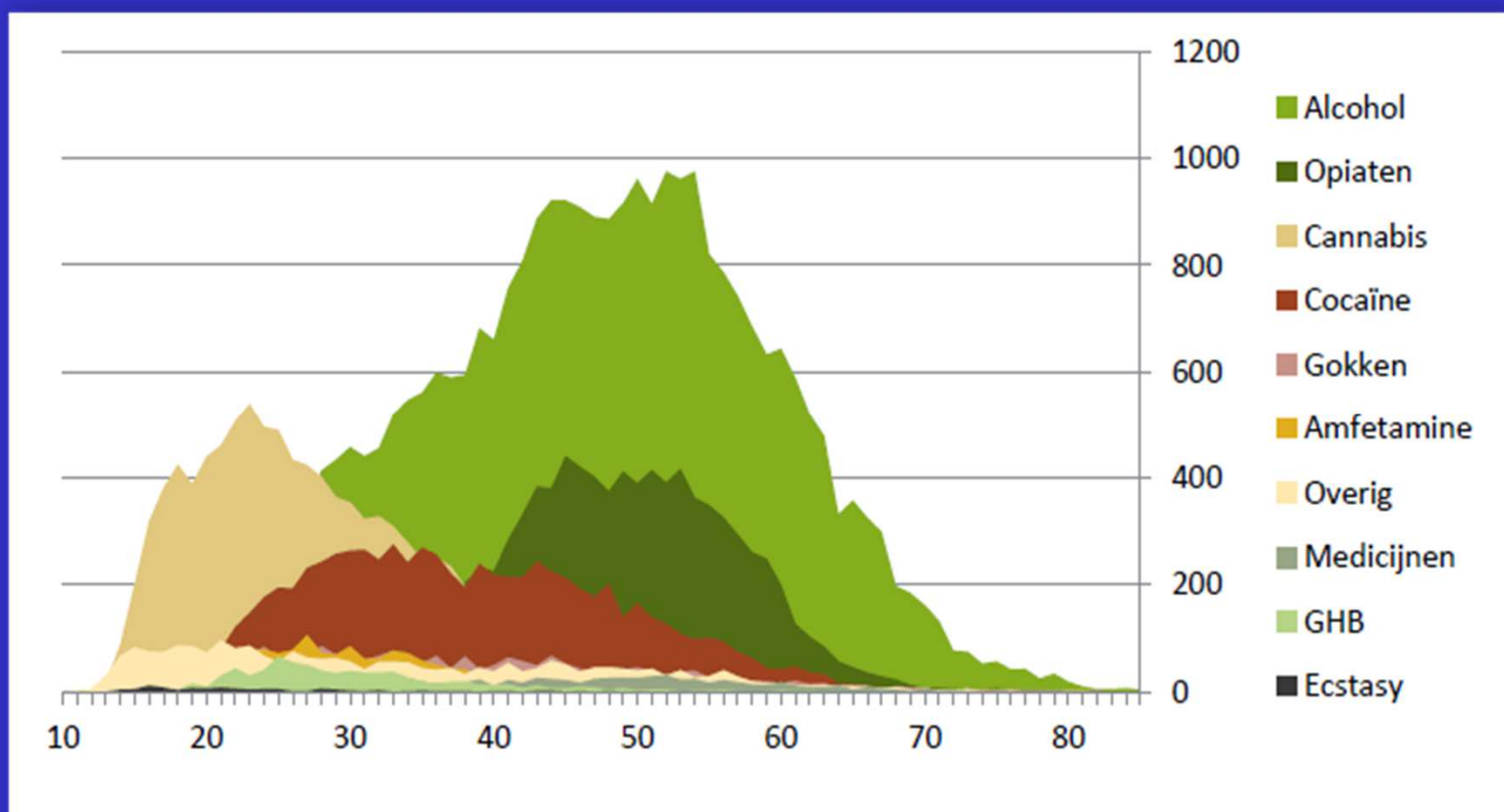
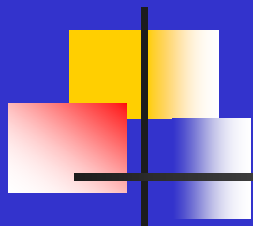
Duitsland: verdubbeling aantal bejaarden met drugsproblemen; men wil speciale bejaardentehuizen voor junks bouwen.

Ouderen (55+) in de verslavingszorg (2014)

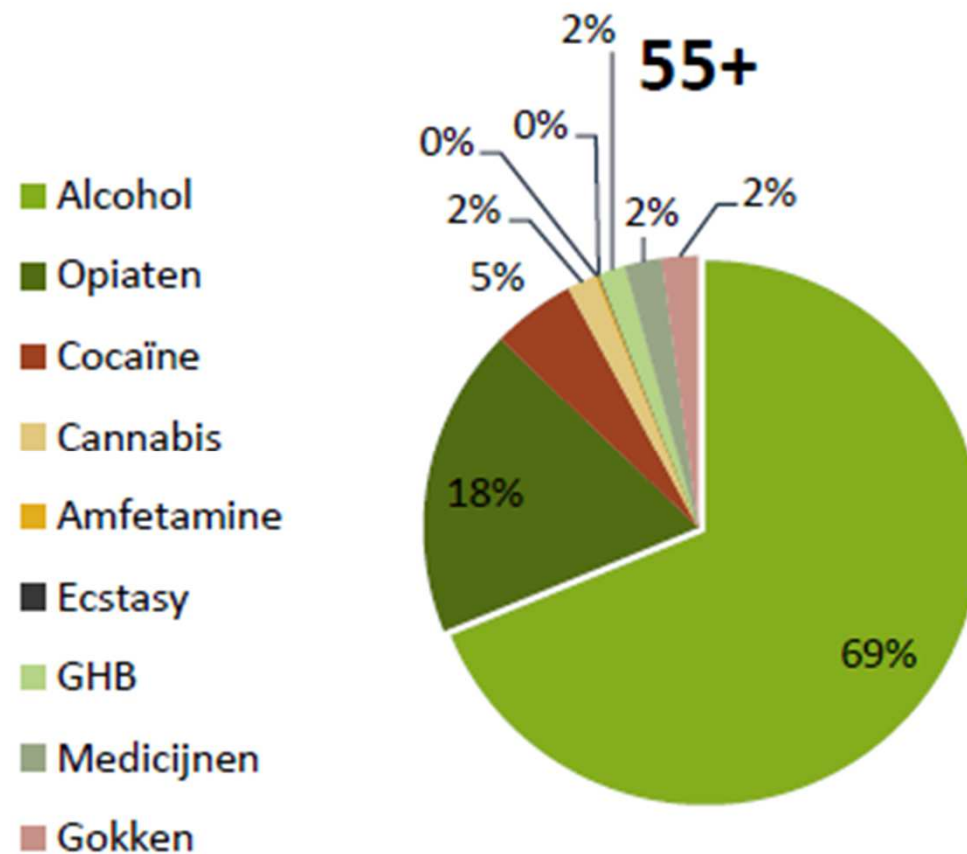

Alcohol als primaire verslaving	69%
Opiaten als primaire verslaving	18%
Cocaïne als primaire verslaving	5%
Cannabis als primaire verslaving	2%
Medicijnen als primaire verslaving	2%
Gokken als primaire verslaving	2%
 Totaal aantal:	 12.078 (18%)

Leeftijdsverdeling naar primaire problematiek 2014 (N=67.100)

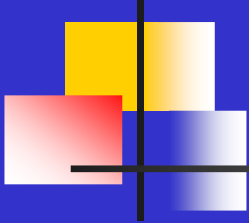

Aandeel per type “verslaving” voor 55+

Alcohol als hulpvraag (1)

Alcohol als hulpvraag (2)

Aandeel 55+ met alcoholhulpvraag: 21% in 2005 naar 27% in 2014

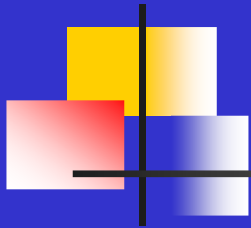
Is de meest voorkomende hulpvraag bij 55+ (69%)

Groei in bijna alle leeftijdscategorieën, maar het sterkst in de groep ouderen (55+) met in ouderen > 60 jaar

In 2008 dronk 78% van de 65-plussers alcohol, een stijging van 7% in tien jaar

Ouderen in verpleeg- en verzorgingshuizen gebruiken meer alcohol dan zelfstandig wonende ouderen (NIGZ, 2005)

Bij 70% van de ouderen is alcoholproblematiek ontstaan vóór het 55ste jaar: '**early onset**' (gewoontedrinkers)

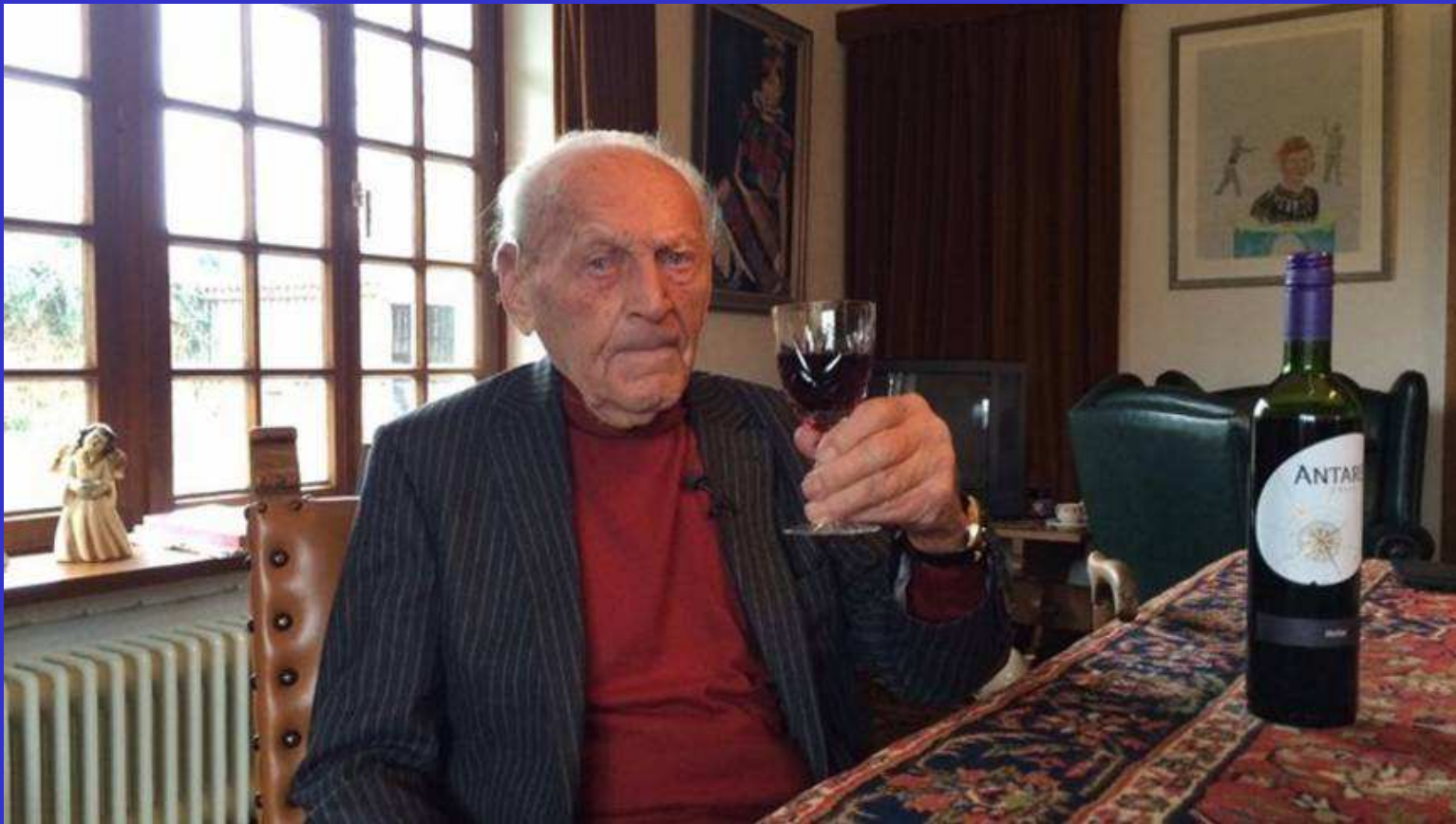
'Late onset' alcoholproblematiek

'late onset': pas na 55ste problematisch geworden

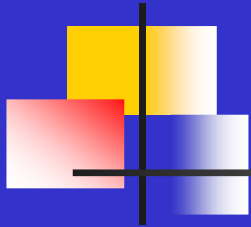
- > meer bij vrouwen
- > + associatie met hoger opleidingsniveau/hoger inkomen
- > + associatie met actieve en sociale levensstijl
- > + associatie met betere gezondheidsstatus of perceptie van eigen gezondheid
- > minder vaak positieve familiale anamnese
- > matig gebruik wordt problematisch na stressvolle gebeurtenis (o.a. verweduwing, wijziging sociale toestand)
- > behandeling vaker succesvol

Probleem ??

Wim Hendriks, de oudste man van Nederland is overleden (107)

Andere drugs (verslavingszorg)

Cocaïne

Aandeel 55+ 8% N = 7.519

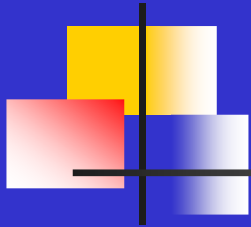
Het aandeel 55+ in deze groep nam toe van 1.5% in 2005 naar 8% in 2014

Cannabis

Aandeel 55+ 2% N = 10.965

Opiaten (heroïne)

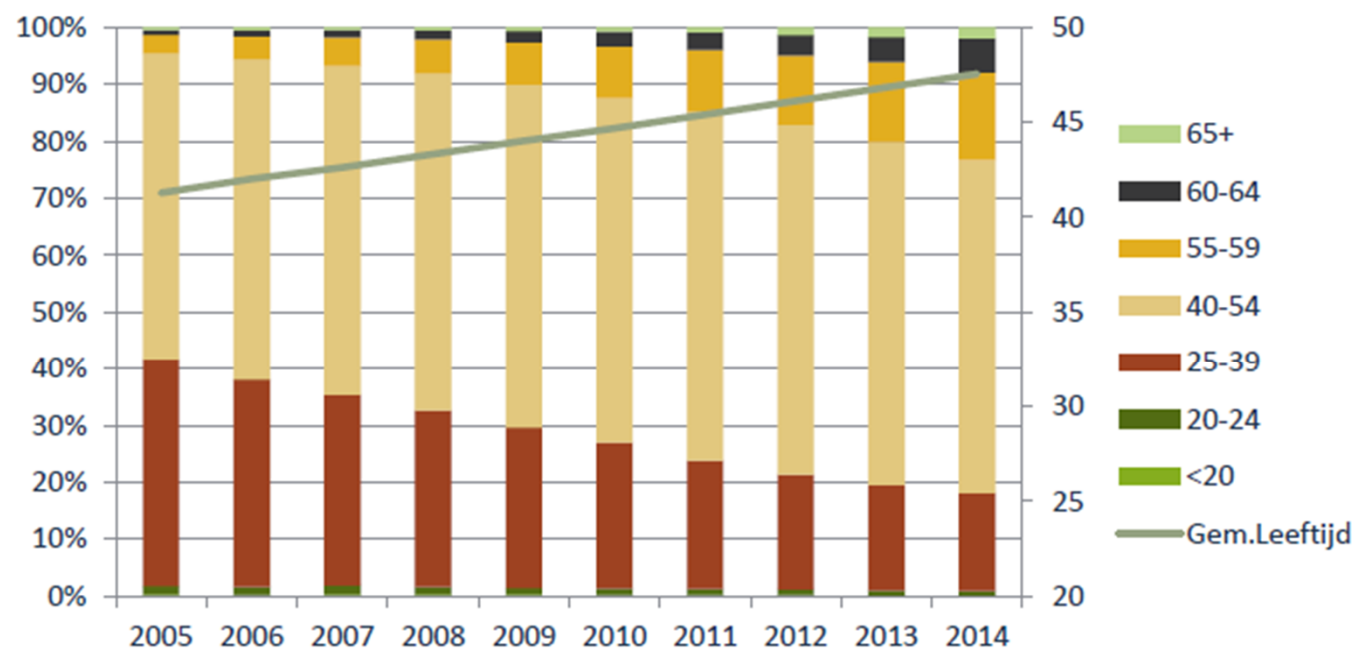
De groep met een opiaathulpvraag wordt ouder: 55-plussers 23%
Dat zijn ruim 2.200 55-plussers waarvan er 185 ouder zijn dan 65 jaar.
Het aandeel opiaten stijgt bij ouderen (55+) het sterkst

De groep opiaathulpvragers in de verslavingszorg zal de komende jaren steeds verder 'vergrijzen'

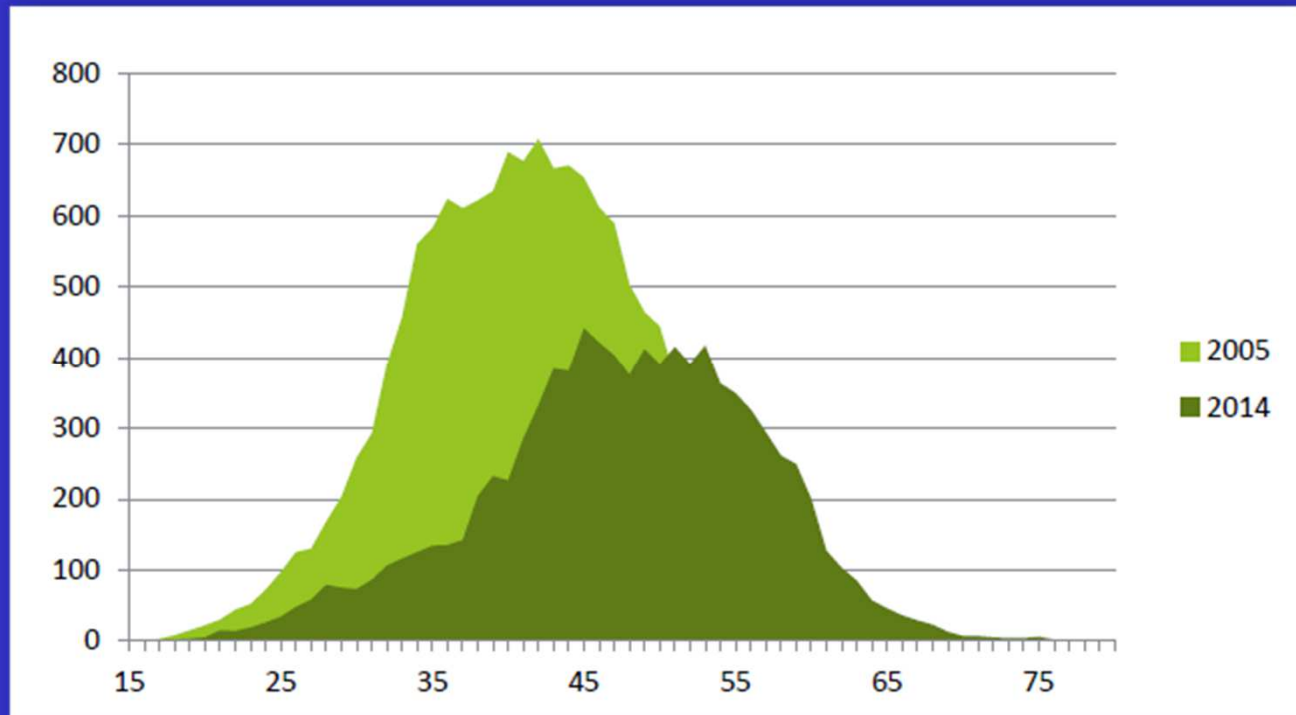
Opiaten

Leeftijdscategorieën 2005-2014

Opiaten

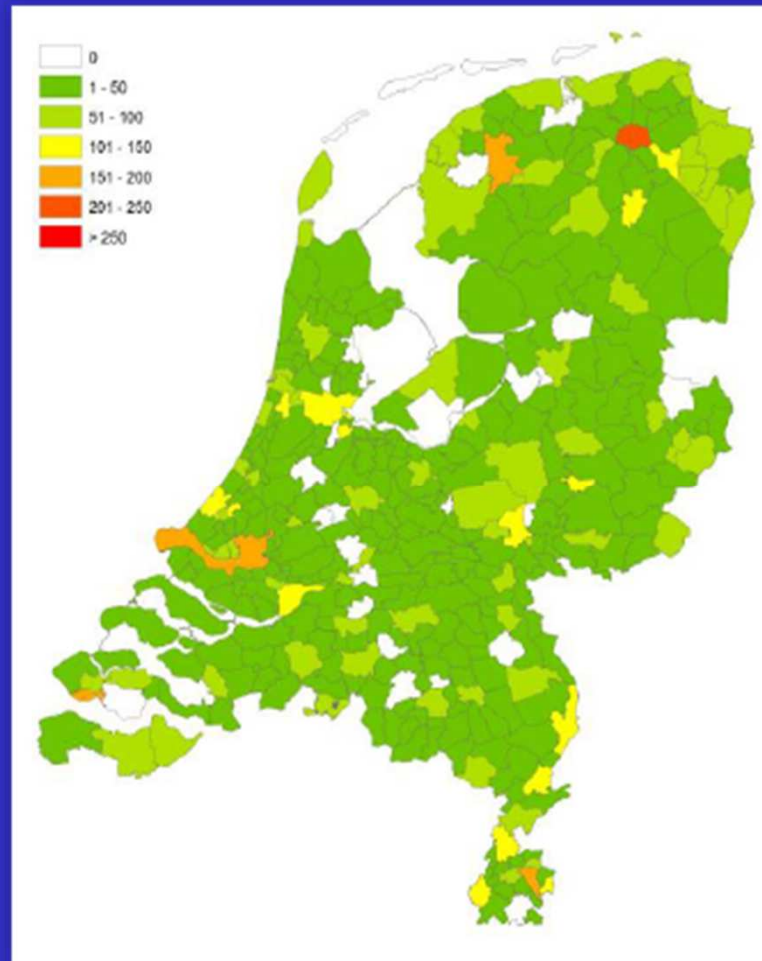
Leeftijdsverdeling 2005 versus 2014

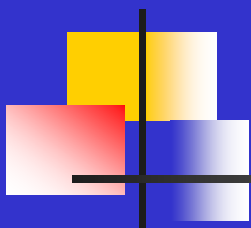
In vergelijking met tien jaar geleden is de groep beduidend kleiner en ouder geworden

Ondanks deze daling zal het aantal 55-plussers in deze groep fors toenemen

Aantal hulpvragers opiatenproblematiek per 100.000 inwoners in 2014

Misbruik of oneigenlijk gebruik van geneesmiddelen (1)

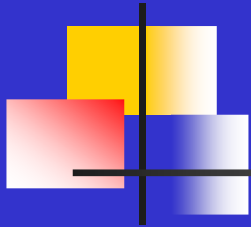

Opzettelijk misbruik kan inhouden:

- > bewuste inname van hogere dan de voorgeschreven doses
- > langer dan voorgeschreven blijven gebruiken
- > het hamsteren van de medicatie
- > het nemen van medicatie in combinatie met alcohol

Misbruik of oneigenlijk gebruik van geneesmiddelen (2)

Ouderen zijn grote consumenten van recept en over-the-counter (OTC) geneesmiddelen

65 plussers gebruiken ongeveer een-derde van alle recept-geneesmiddelen

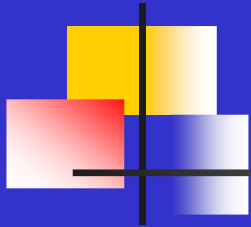
met name: benzodiazepinen en opioïde analgetica

Oudere vrouwen: verhoogd risico

Oudere vrouwen krijgen meer psychoactieve medicatie voorgeschreven en misbruiken het ook meer dan mannen

Bijzonder probleem: wordt vooral in deze groep niet herkend

Misbruik of oneigenlijk gebruik van geneesmiddelen (3)

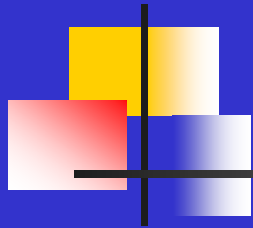

Geneesmiddelmisbruik verschilt met illegaal druggebruik
Misbruik of oneigenlijk gebruik kan bedoeld of onbedoeld zijn

Incidenten variëren in ernst:

- > 'n enkel geval van misbruik
- > oneigenlijk gebruik zoals een medicijn 'lenen' van een vriend of familie
- > periodieke recreatief gebruik
- > hardnekkig misbruik

Bij inname voor langere periodes: tolerantie en lichamelijke afhankelijkheid
(zelfs bij gebruik van normale doseringen)

Verslavingszorg geneesmiddelen (1)

Hulpvraag voor medicijnen: 5 op de 100.000 inwoners (2014)

En blijft ongeveer gelijk

> 35.000 misbruik

2% daarvan is in behandeling 2014

> 20.000 afhankelijkheid

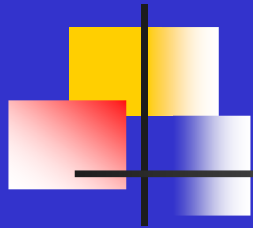
4% daarvan is in behandeling 2014

819 (1,2%) van de 67.100 personen met primaire verslavingsproblematiek

23% daarvan is 55+

30% is jonger dan 30 jaar

Verslavingszorg geneesmiddelen (2)

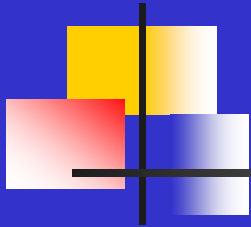
Grootste gedeelte van de hulpvraag betreft problemen met gebruik van benzodiazepines en het betreft relatief veel vrouwen

- > 10% van de NL bevolking slikt slaap / of kalmeringsmiddelen
- > Benzodiazepines: het meest voorgeschreven medicijn bij ouderen
  - 1/3 van de chronische benzodiazepine-gebruikers is > 65 jr

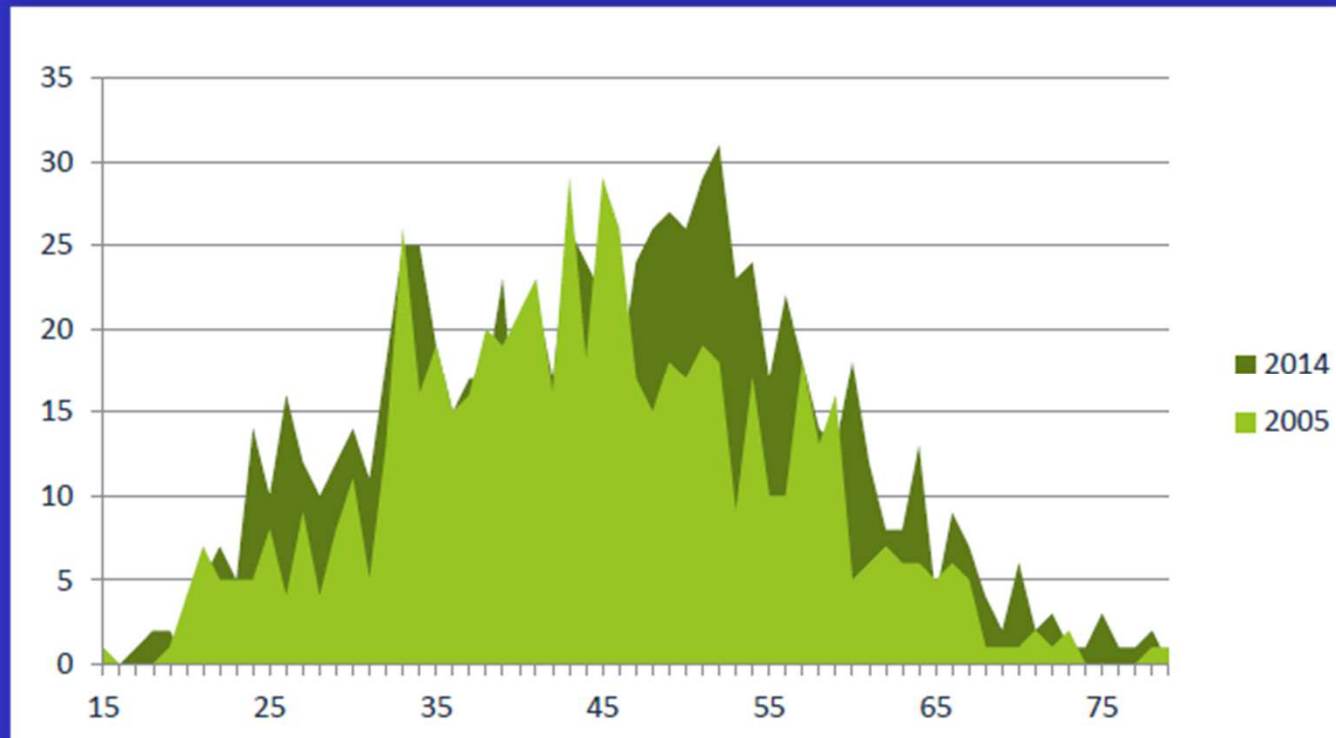
Prevalentie van chronisch benzodiazepinegebruik onder ouderen is 4%; in verpleeg- en verzorgingshuizen op 8%

Medicijnmisbruik komt ook vaak secundair voor bij verslaving aan alcohol, opiaten en in mindere mate cocaïne. Ook hier geldt dat het voornamelijk benzodiazepines betreft.

Hulpvraag geneesmiddel-misbruik

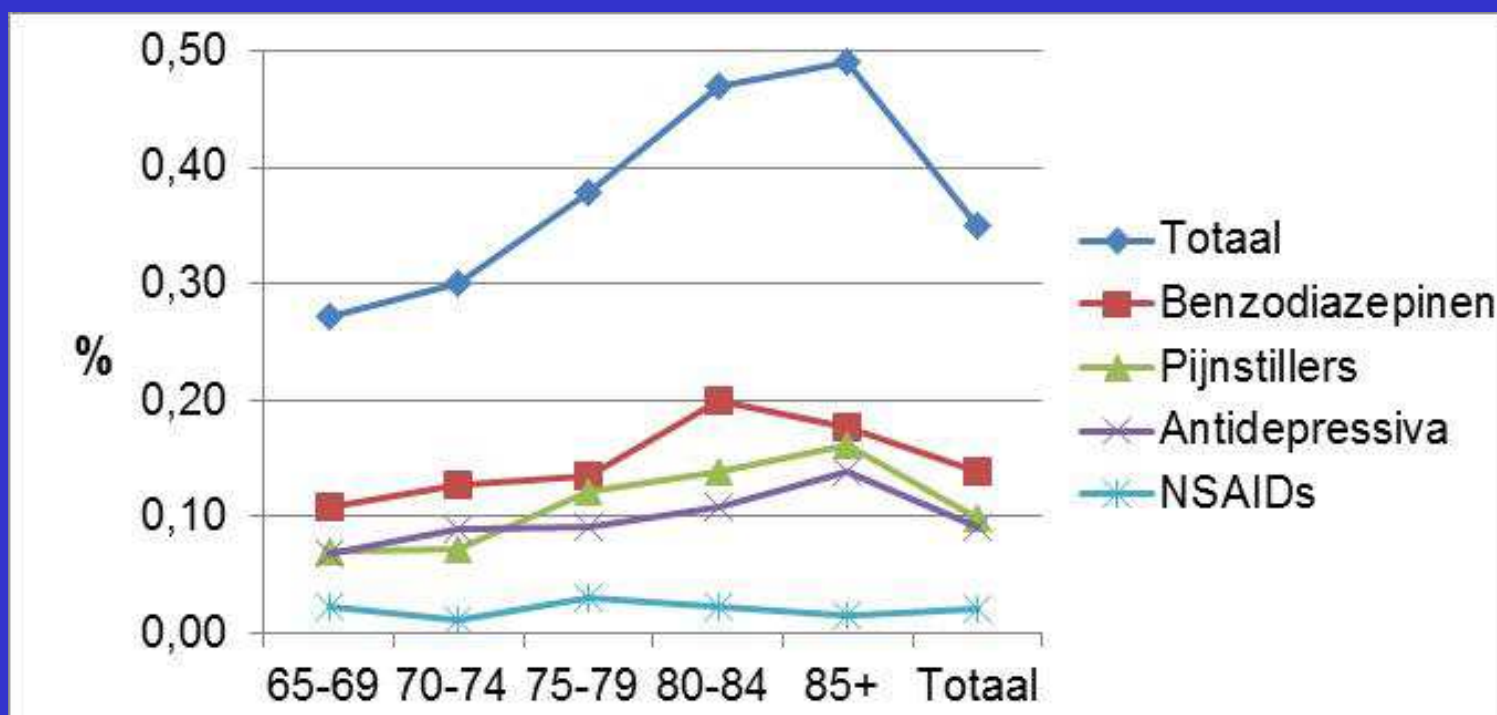

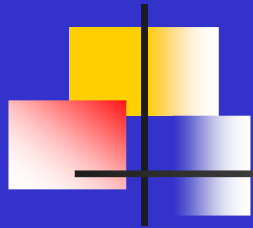
De leeftijdsverdeling hulpvraag geneesmiddel-misbruik verandert nauwelijks

Gebruik psychofarmaca door ouderen

Gebruik van psychofarmaca in de afgelopen 24 uur onder 65-plussers (BE)

Misbruik internationaal

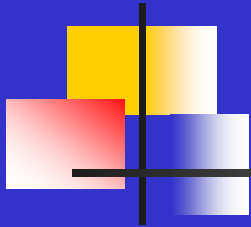

Duitsers (60+): 25% in zorginstellingen (1,7-2,8 miljoen) misbruikt psychoactieve geneesmiddelen of pijnstillers of zijn er van afhankelijk
[Stafford, Br J Med 2010]

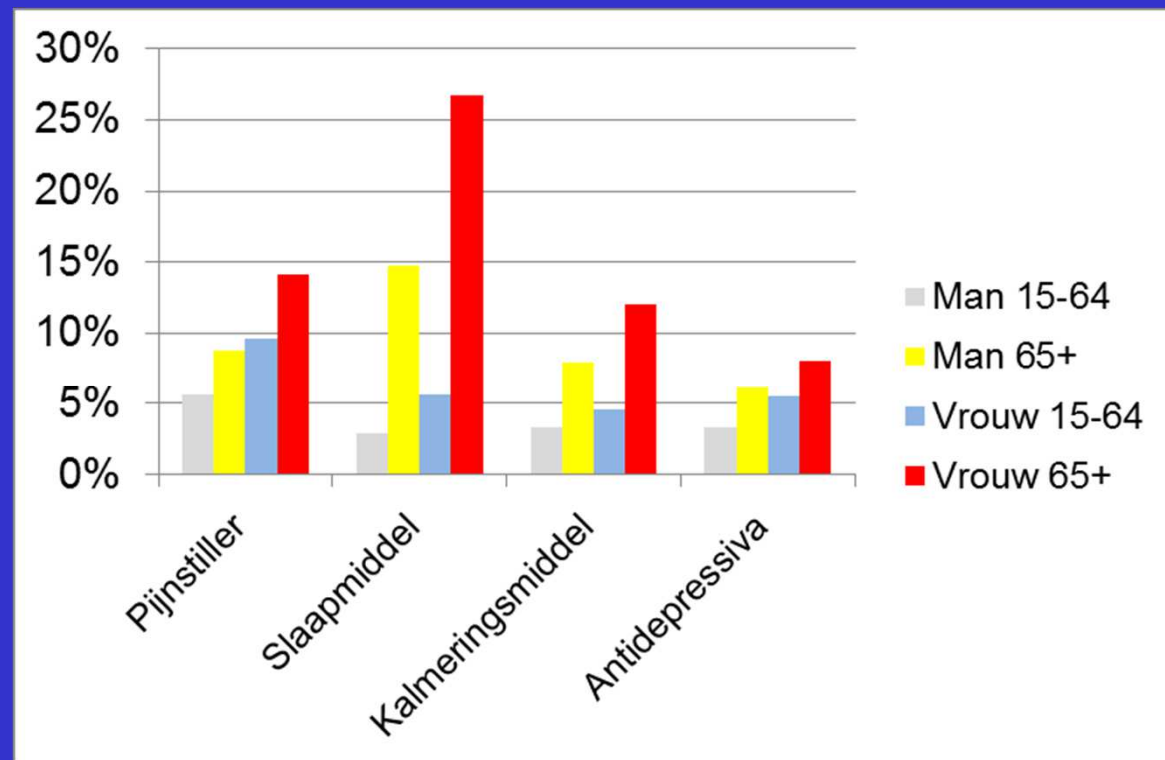
80-85% van de Duitsers die afhankelijk zijn van recept-geneesmiddelen is afhankelijk van benzodiazepinen
[Glaeske, Jahrbuch Sucht 2005]

VK: 1,4 en 1,2% van de ziekenhuispatiënten zijn afhankelijkheid van resp. kalmerings- en slaapmiddelen
[Fach, Gen Hosp Psychiatry 2007]

Geneesmiddelgebruik België 2001

Gebruik van recept-geneesmiddelen in de afgelopen 2 weken

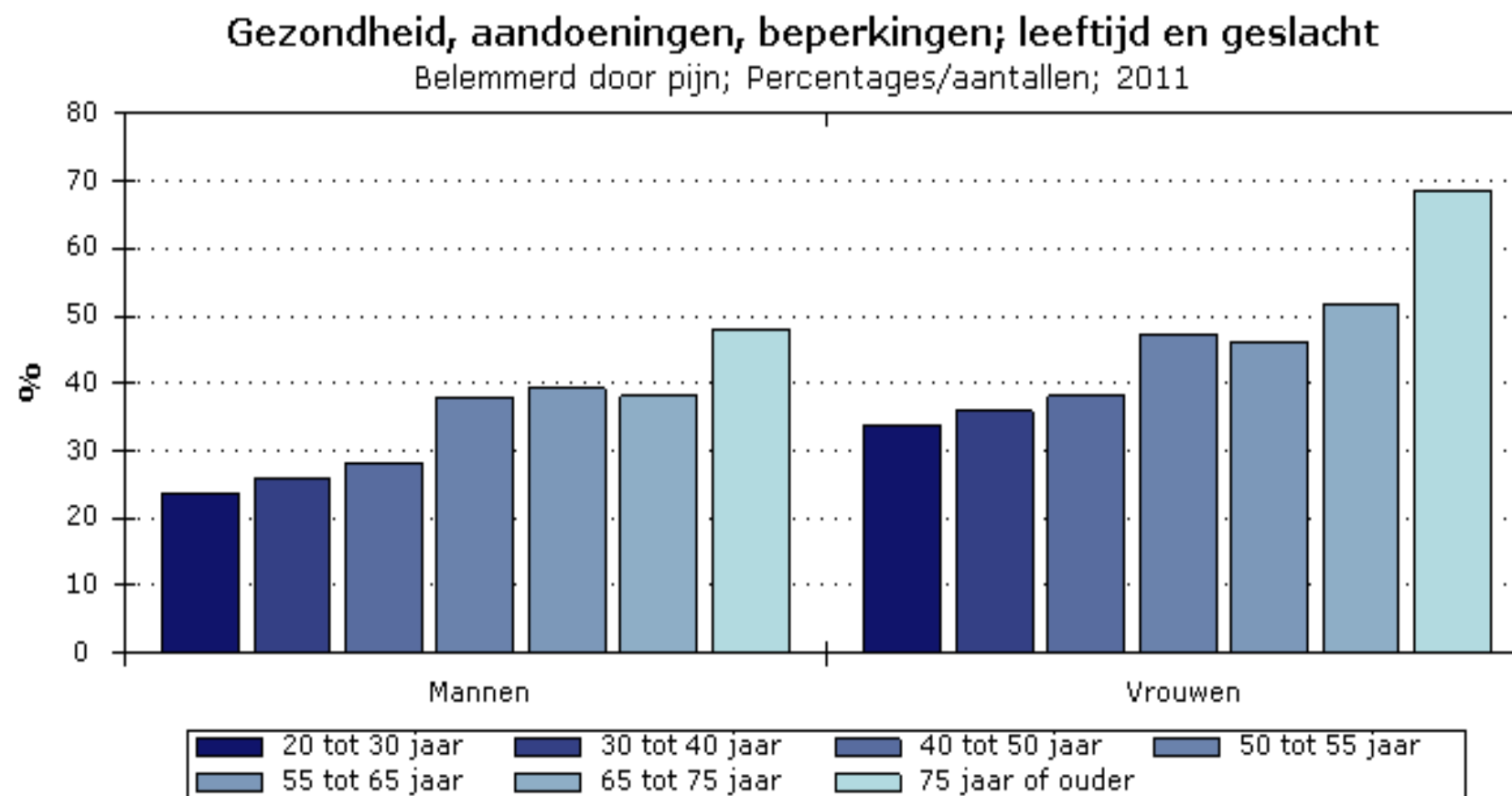

Oorzaken van chronische pijn

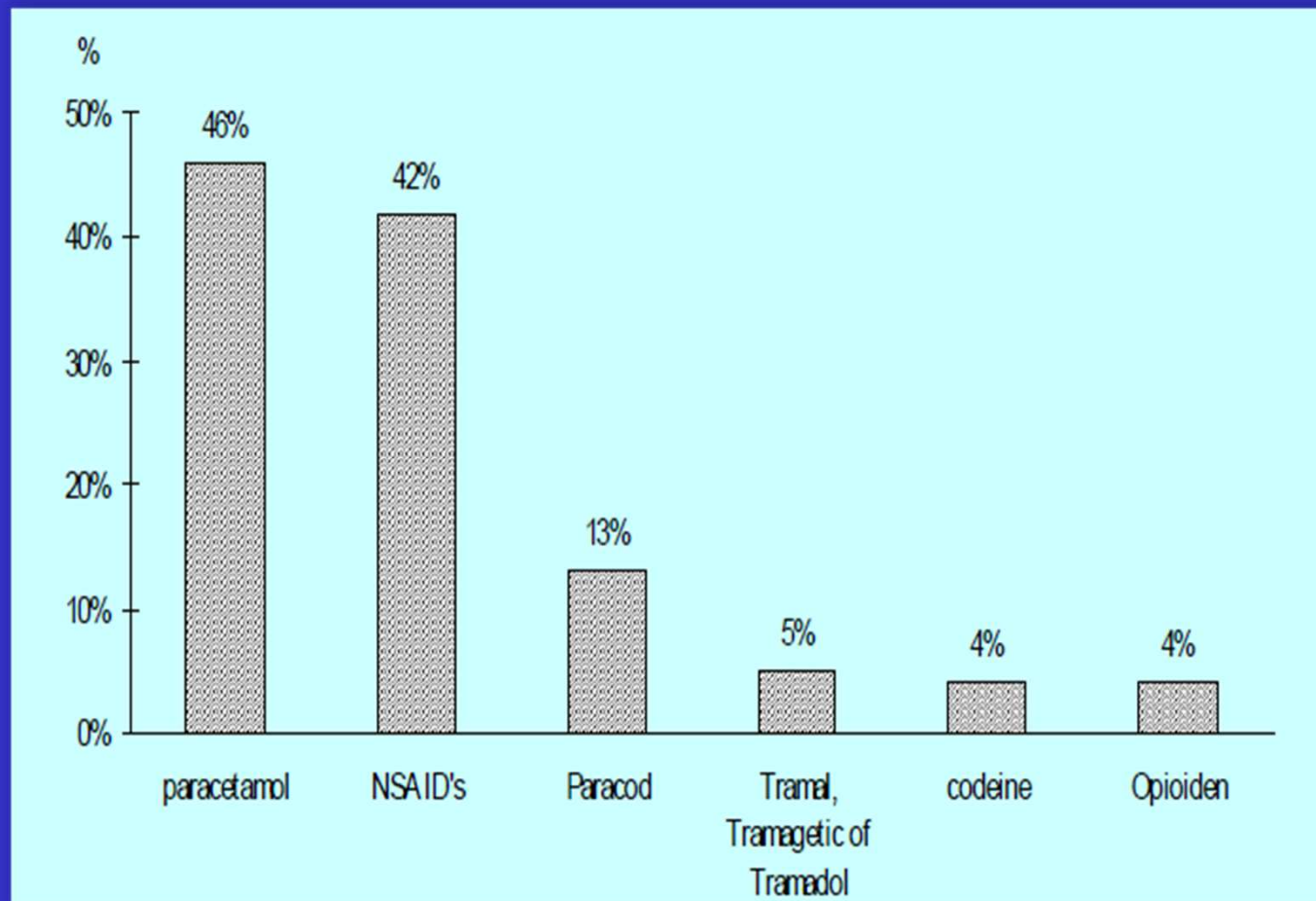
	Totaal	Mannen	Vrouwen
	%	%	%
Artrose	35	28	39
Lage rugpijn	20	21	20
Artritis	15	16	14
(Andere) verworven aandoening	14	14	13
Letsel	12	14	11
Vergroeiing van de wervels	12	11	13
Gevolg van een operatie	8	9	7
Osteoporose	5	3	7

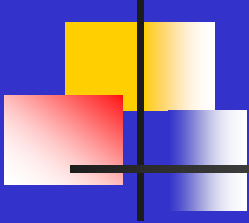
- > De gemiddeld leeftijd van mensen met chronische pijn is 50 jaar
- > 70% van de pijn-patiënten is vrouw

Belemmerd door pijn

Pijnbestrijding

Potente opioïden

STERKWERKENDE OPIOIDEN

- immediate release opioïden

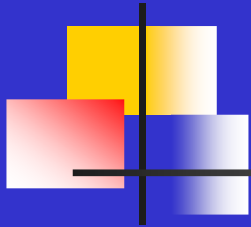
- Morfine   Oramorph®
- Oxycodon   Oxynorm®
- Hydromorfon   Paladon®

- slow release opioïden:

- morfine   MSContin®
- Oxycodon   Oxycontin®
- Hydromorfon   Paladon®

Fentanyl-pleisters

Formuleringen

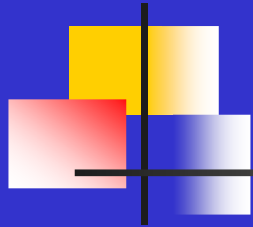

Sterkwerkende opioïden worden ingezet bij de bestrijding van ernstige pijnen, incl. palliatieve fase en na operaties

Meest gebruikt: morfine, fentanyl, oxycodon en buprenorfine

Sterkwerkende opioïden worden toegepast in verschillende vormen die ieder hun eigen werkingssnelheid en -duur hebben

- Oxycodon: oraal (bijna 70% met vertraagde afgifte)
- Morfine: 50% parenterale toedieningsvorm en 50% oraal (vier-vijfde met gereguleerde afgifte)
- Fentanyl wordt voor 90% gebruikt in de vorm van transdermale pleisters

Opioïden en verslaving

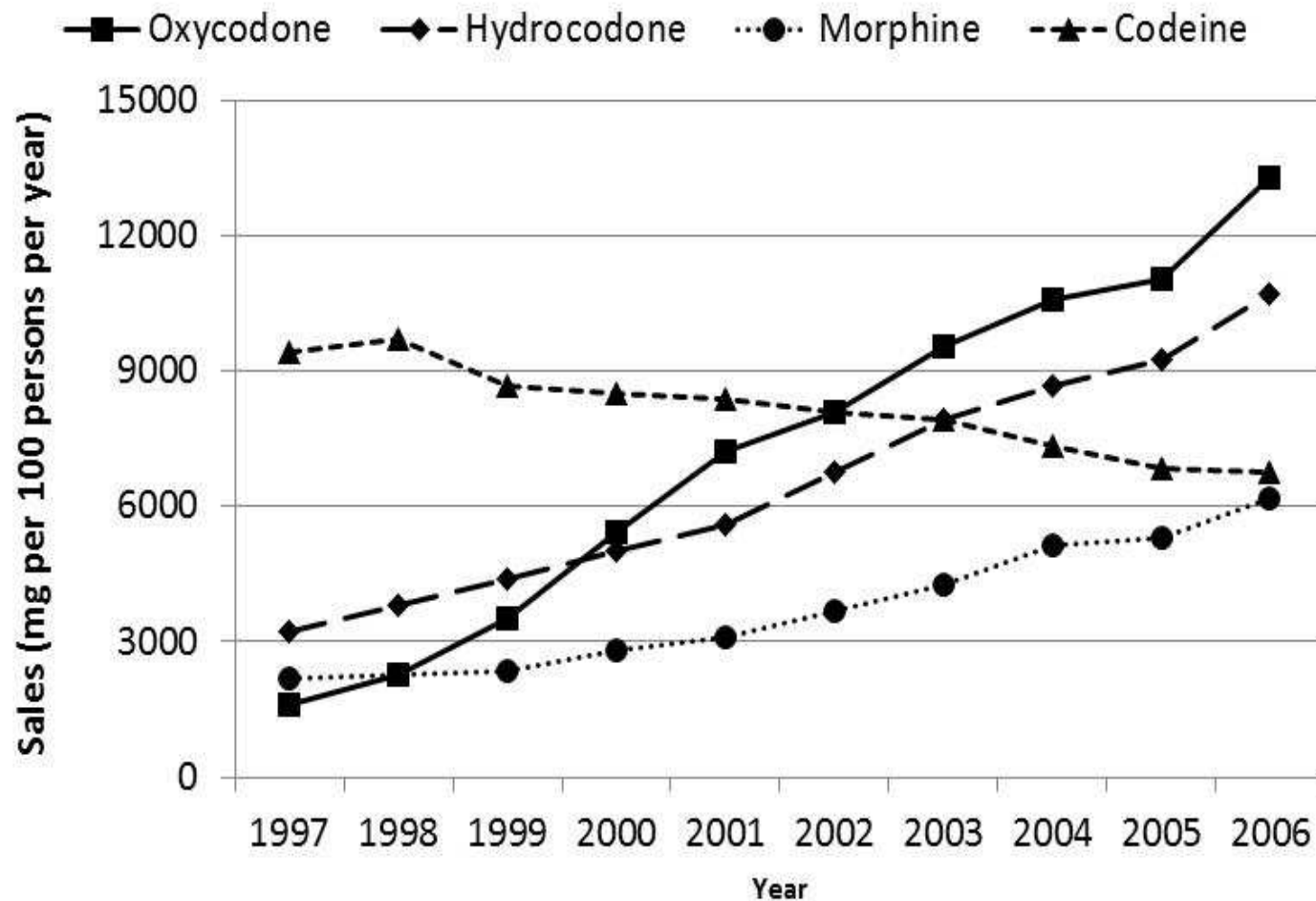

Ongeveer 5-10% van de opioïden behandelde pijnpatiënten lopen risico op een verslaving

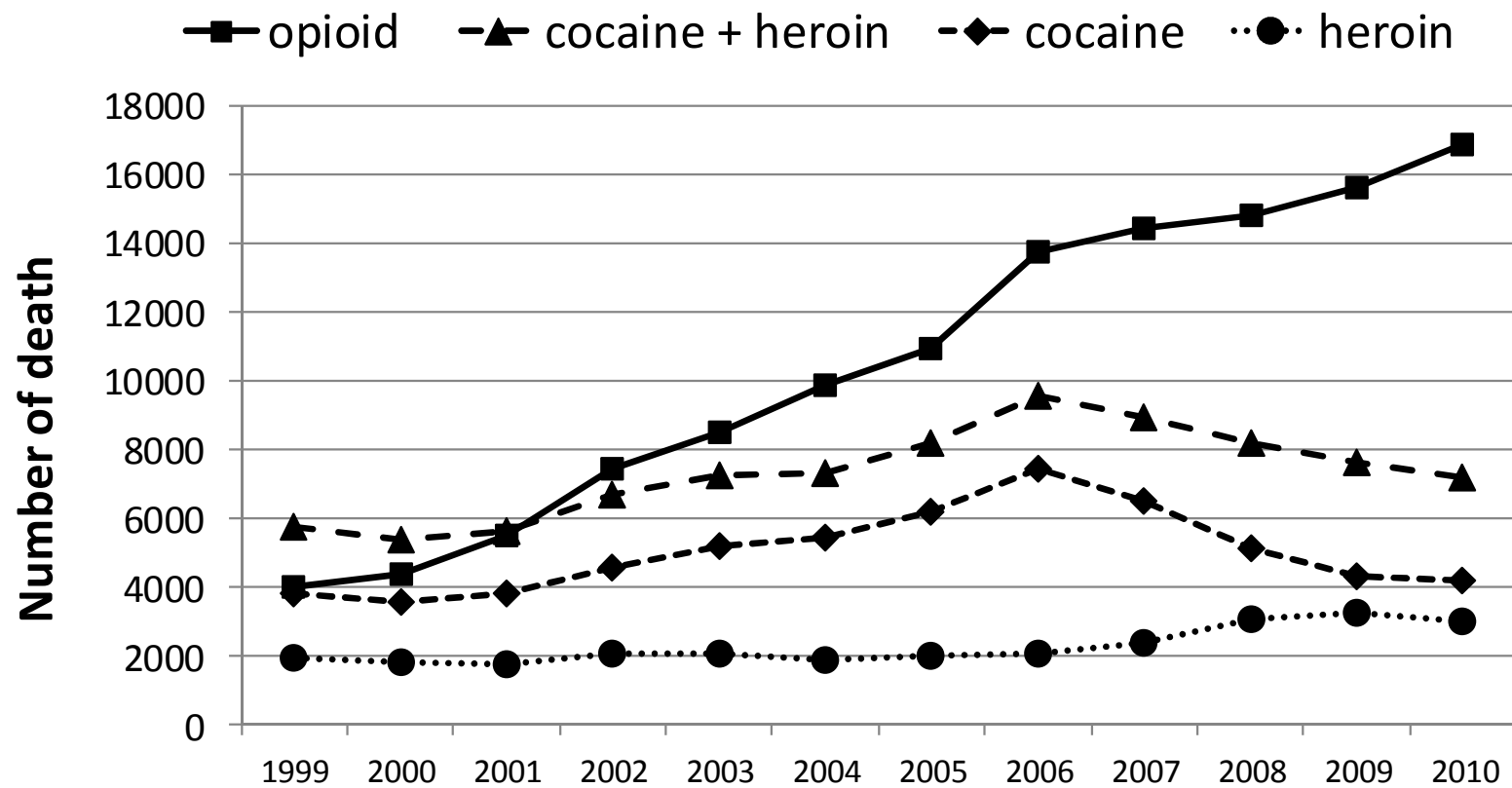
Risicofactoren:

- > Reeds bestaande carrière als verslaafde (of familiair)
- > Middelenmisbruik of gelegenhedengebruiker van drugs in de anamnese
- > Psychiatrische co-morbiditeit (depressie, angst, bipolaire storing e.d.)
- > Psychische factoren (verhoogde stress of neiging om te doem-denken)
- > Eenvoudige toegang tot recept-plichtige geneesmiddelen (medisch personeel)

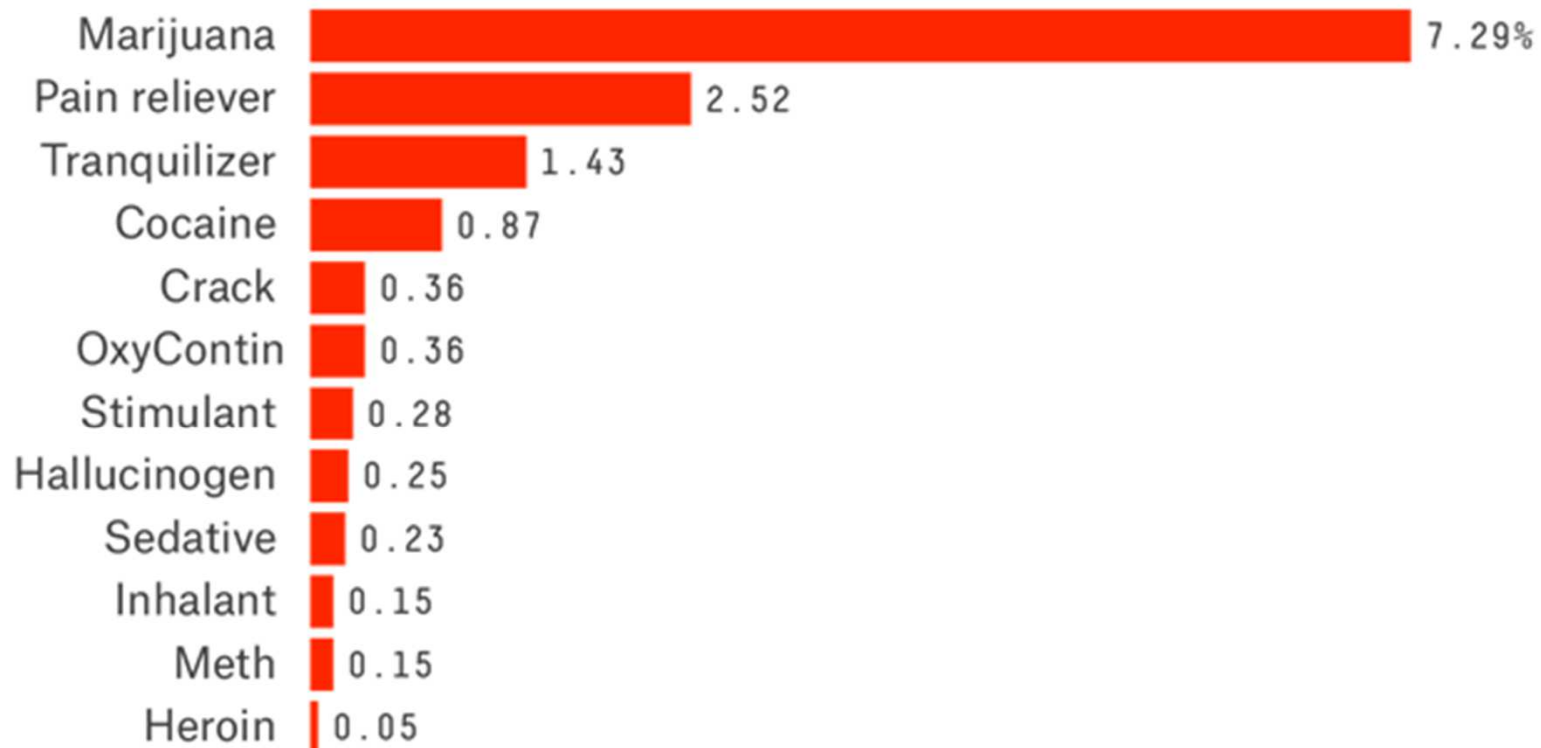
Verkoop van opioïden (in mg per 100 personen per jaar) in de VS, 1997-2006

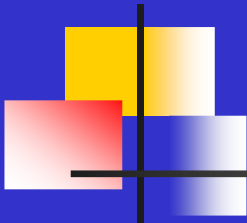

Fatale overdoseringen in de VS

Gebruik van 'drugs' afgelopen jaar door Amerikanen (50-65 jr, 2012)

Gebruik en misbruik van opioïden in door ouderen in de VS

13% van de inwoners (40 miljoen) is 65+

20% van 65+ slikken enkele keren per week pijnstillers

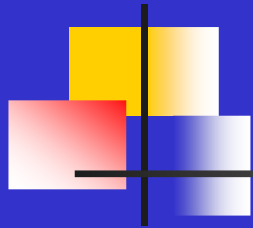
21% van 65+ heeft chronische pijn

7,4% (3,0 miljoen) van 65+ misbruikt geneesmiddelen op recept

18% van de 65+ met chronische pijn (1,5 miljoen) is verslaafd of maakt misbruik van pijnstillers

Dus 1,5 – 3,0 op de 40 miljoen 65+ (3,6 - 7,5%) is verslaafd of maakt misbruik van pijnstillers

Vgl. België: 0,1 – 0,15% gebruikte in de laatste 24 uur pijnstiller(s) !!

Opioïden bij pijnbestrijding (BRD)

Bij 77% van de niet-tumor-gerelateerde chronische pijn worden chronisch opioïden voorgeschreven (2010)

Toename als chronische therapie (> 90 dagen) [2001: 4.3%; 2009: 7.5%]

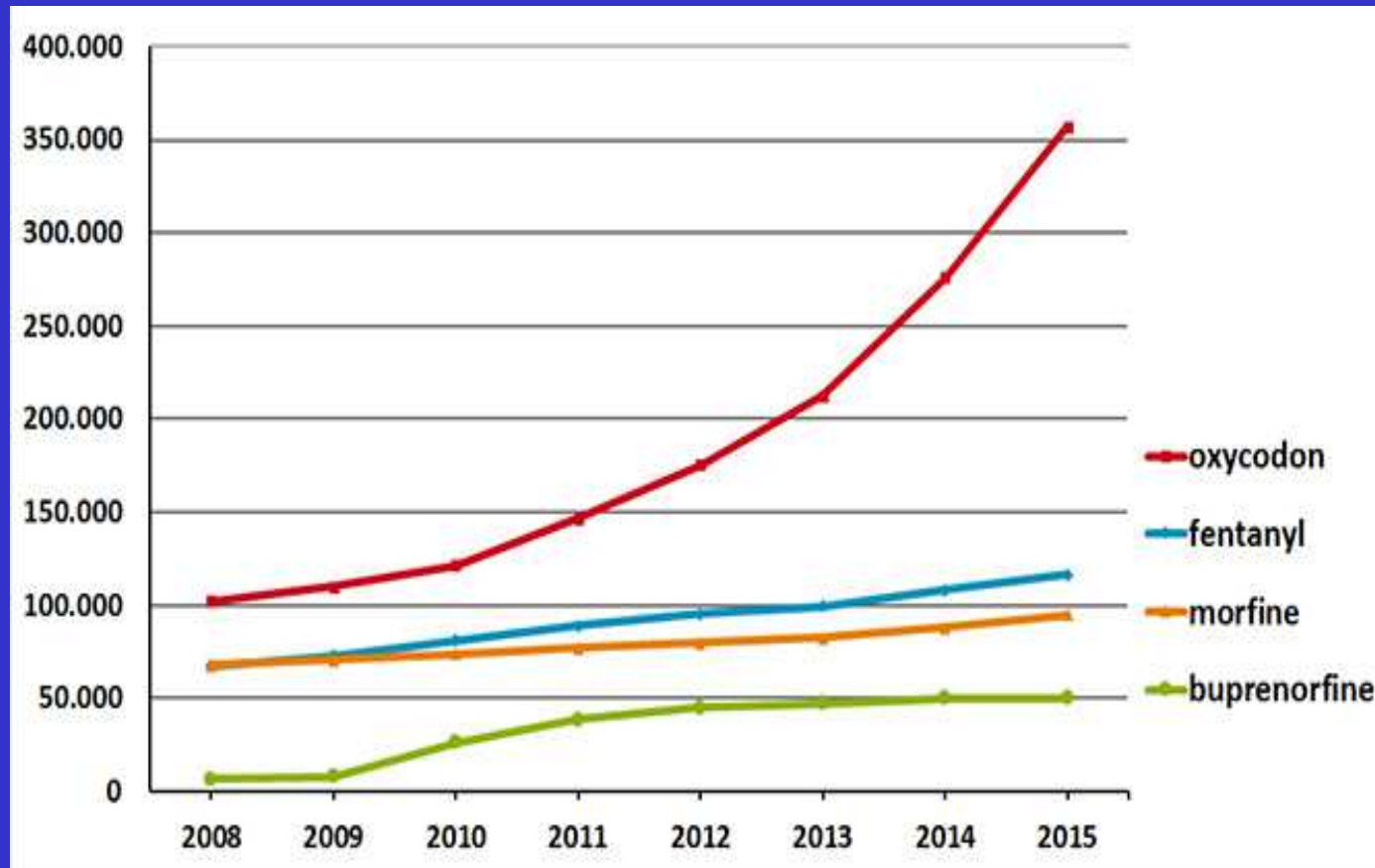
Meer/vaker voorschrijven van hydromorphon, oxycodon en fentanyl (geen vertraagde afgifte)

Morfine (geen vertraagde afgifte): van 0.04% naar 0.12% (+178%)

Het aandeel van patiënten met een ASI > 0.3 (addiction severity index) bij verslaving aan opioïden is significant hoger dan bij heroïne-verslaving (90% vs. 65%, $p = 0.04$) [Moore et al. 2007]

Kortom: verslaving aan opioïden is niet minder heftig dan heroïneverslaving !!

Aantal oxycodon-gebruikers in drie jaar tijd verdubbeld !

Exponentiële groei van het aantal gebruikers van oxycodon (2008–2015)

Pharmaceutisch Weekblad 151, maart 2016

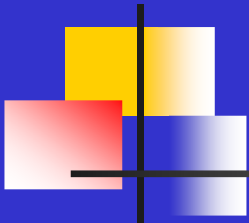
Verstekkingen opioïden 2015

Verstrekking van sterk-werkend opioïden aan 0,5 miljoen mensen
200.000 meer dan in 2012 (+ 67%)

Soms één gebruiker meerdere middelen per jaar (>0,5 miljoen)

Oxycodon: 350.000 gebruikers (verdubbeling in 3 jaar tijd)

Gemiddeld gebruik 2015

DDD = standaarddagdoseringen

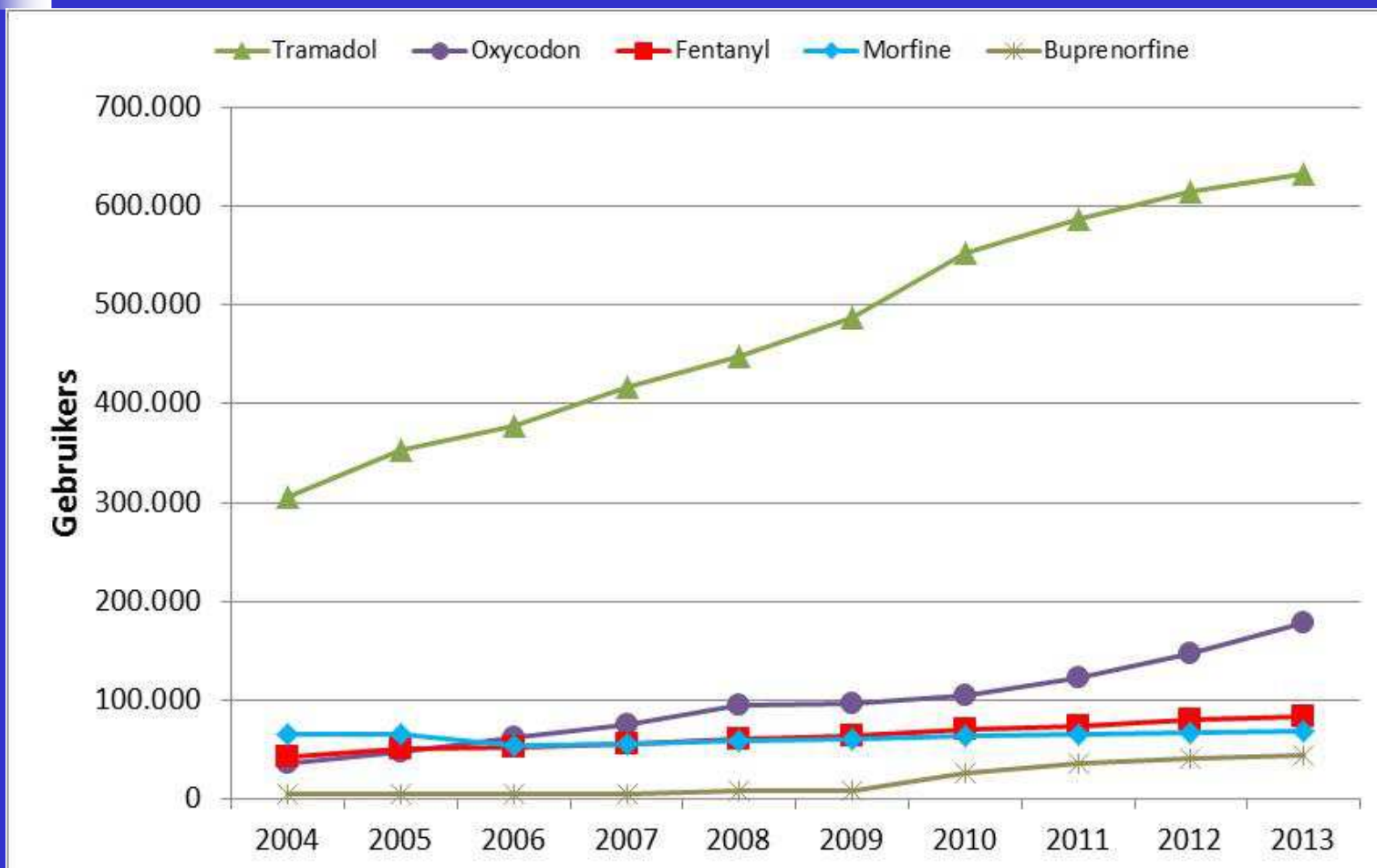

Apotheken verstrekten aan sterkwerkende opioïden in totaal:
23,5 miljoen DDDs in 2015
17,5 miljoen DDD's in 2012

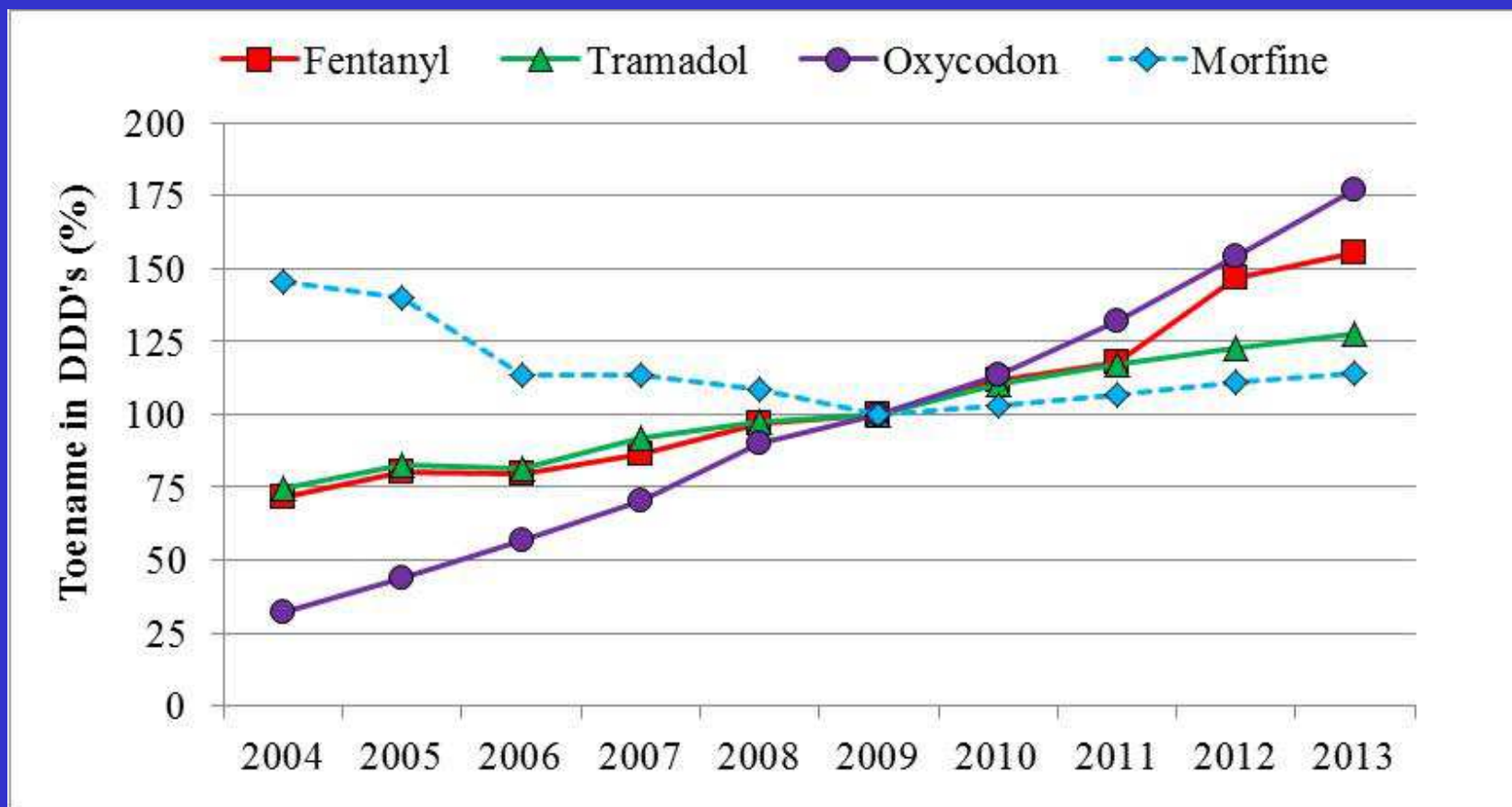
Over drie jaar een stijging van 36% !
De procentuele toename van het aantal gebruikers was 67% !

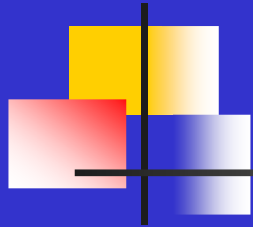
Fentanyl: 11 miljoen verstrekkingen (93 DDDs per gebruiker per jaar).
Oxycodon: 23 DDDs per gebruiker per jaar (veel lager)
Morfine: 27 DDDs per jaar verstrekt

Sterke pijnstillers in NL

Stijging DDD's in NL

Conclusies

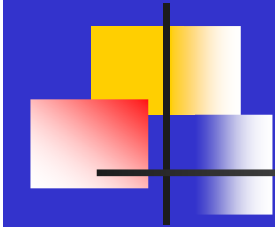
In NL nauwelijks misbruik van geneesmiddelen

In NL nauwelijks misbruik van geneesmiddelen door
ouderen (benzo's)

Probleem van misbruik / verslaving / problematisch
gebruik van alcohol is vele malen groter

Dank voor uw aandacht Vragen?

Jan.van.amsterdam@amc.uva.nl